

LUCHTAANVALLEN

Drs. J.C. Brugman

In het septembernummer hebben wij aandacht besteed aan de negen vliegtuigen die in oorlogstijd in onze gemeente zijn neergestort. Daarnaast werd de gemeente nog geteisterd door een flink aantal luchtaanvallen.

In de zomer van 1944 hadden de Royal Airforce (RAF) en de United States Airforce (USAF) een groot overwicht in de lucht gekregen. Als het mooi weer was wist men al dat er weer heel wat zou gebeuren. In het begin waren er soms luchtgevechten, maar later werden nauwelijks nog Duitse vliegtuigen gezien. Wel hoorde men geregeld de schoten van de luchtafweer.

Vooral werden er aanvallen uitgevoerd op de 'Fliegerhorst Soesterberg'.

* Op dinsdag 15 augustus 1944 vond er een massale aanval plaats op het vliegveld Soesterberg door ongeveer 300 Boeings B-17 (vliegende forten) van de achtste Luchtmacht van de U.S.A.F. De aanval begon om 12.10 uur en iedereen die in die tijd in De Bilt of Bilthoven woonde herinnert zich de enorme dreunen van de zware bommen die op en rond het vliegveld neerkwamen.

Amerikaanse vier-motorige bommenwerper
B-17 ('Vliegend Fort')

Zo'n 'bommentapijt' beperkte zich helaas niet uitsluitend tot het vliegveld zelf. In de omgeving werd heel wat vernield, vooral veroorzaakt door het feit dat er een sterke oostenwind stond waardoor de rook- en stofwolken steeds verder richting

Bilthoven en Den Dolder dreven. Ook vielen er bommen op een woning aan de Julianalaan (toen Frederik Hendriklaan) op no. 275, waar de familie Baarspul woonde. De heer H.W. Baarspul was net even weg om een boodschap te gaan doen en spoedde zich naar huis toen de bommen begonnen te vallen. Hij kreeg de schrik van zijn leven toen hij zag dat zijn huis volledig vernield was. Zijn vrees dat zijn vrouw dit niet zou overleven werd helaas bewaarheid.

Op een luchtfoto die de R.A.F. enkele weken later maakte, zijn honderden bomkraters te zien in het gebied tussen het vliegveld en Bilthoven. Vele bomtrechters zijn nu nog steeds te herkennen in de bossen, bijvoorbeeld tussen de Pleineslaan en de spoorlijn en ook oostelijk van de Baarnseweg in Bosch en Duin.

Verschillende mensen vertelden mij over de verschrikkelijke ervaring van dit massabombardement. De heer J. Houtgast schreef hierover: "Ik was op dat moment in Utrecht op de Sterrenwacht en zag meer dan honderd bommenwerpers in oostelijke richting hun bommen gooien. Er stijgt een geweldige zand en stofwolk op, terwijl er twee vliegtuigen brandend neerstorten. Een poosje daarna komt er een tweede zwerm bommenwerpers die door de stofwolk heen hun last afwerpen." Hij concludeert dat de stofwolk in westelijke richting, dus richting Den Dolder afdrijft, vreest het ergste en besluit direct met de trein naar huis te gaan, maar komt niet verder dan Bilthoven en loopt verder naar huis.

Bij 'het klaphek' komt hij kennissen tegen

en vraagt: "Hoe is het daar?" Zij antwoorden: "Oh meneer Houtgast, alles is weg." Hevig geschrokken vraagt hij: "...en mijn vrouw?...". "Ja uw vrouw leeft nog." Hij spoedt zich verder naar huis en komt dan weer burens tegen die hem vertellen dat zijn kinderen ook leven. Hij schrijft dan verder: "Als ik ons rijtje huizen ben genaderd, zie ik dat alles er nog staat, weliswaar zonder ruiten en dakpannen." Ilse (zijn vrouw) vertelt dat ze met de kinderen in de kelder is gaan schuilen. Het bombardement van die tweede groep was inderdaad verschrikkelijk. De kinderen zongen luidkeels om de aandacht af te leiden en de angst te verdrijven, zoals ze op de kleuterschool hadden geleerd. Ilse, vlak voor de bevalling, bleef ijsig kalm. De buurvrouwen renden als kippen heen en weer en vonden toen een schuilplaats in de garage, waar ze met een emmer op hun hoofd het inferno afwachtten. Rondom sloegen de bommen in en de bommen uit de tuin lagen zelfs op het dak. Toen het stil werd, bleek dat het huis er nog stond. De plafonds waren naar beneden gekomen, maar de muren stonden nog overeind. Tot zover het verhaal van J. Houtgast.

De heer H. Kopperts, Obrechtlaan 5, heeft de beleving van dit bombardement ook vastgelegd: "Die dag woonde ik een mis bij in de O.L.Vrouwkerk in de Gregoriuslaan, toen bij het verlaten van de kerk de sirenes begonnen te loeien.

Wij bleven schuilen in het kerkportaal en hoorden de droge knallen van de FLAK aan de Pleineslaan, kaliber 88 mm. In de lucht zwarte wollige wolkjes.

Pok...pok...pok van de in de lucht exploderende granaten. Even later zie ik twee geallieerde verkenningsvliegtuigen, die ik herken als eenmotorige Westland Lysanders. Dat zullen wel 'pathfinders' zijn die een aanval moeten voorbereiden. Om twaalf uur horen we een uit de verte aanzwellend imposant motorgeronk. Eindelijk komen de geallieerden hier weer eens in actie.

De FLAK schiet als een gek. We staan

intussen thuis in de gang en in het portaal bij de voordeur, die we al vast hebben opengezet in verband met de luchtdruk van de te verwachten exploderende bommen. Rondom horen we scherven van de luchtdeelgranaten inslaan. Op nog geen twee meter afstand slaat er een in de sintels van het tuinpad. Hij blijkt er later tien centimeter diep in te zitten. Dan worden de bommenwerpers zichtbaar. De armada van viermotorige Vliegende Forten komt uit westelijke richting en vliegt recht op ons aan. We zien de geschutskoepels en de geopende bomluiken. Al boven de Gezichtslaantuinmelen de bommen naar beneden. Ze suizen over ons heen.....nog wel! Dan de eerste explosies uit de richting van Soesterberg, de luchtdruk is voelbaar. Glasgerinkel, het huis schudt en er vallen stukken kalk omlaag. Het plafond scheurt. Oh God als dat maar goed gaat! De knallen groeien aan tot een waar trommelvuur. De hel lijkt wel losgebarsten!

Een luchtshow voltrekt zich hier voor onze ogen, een half uur lang. In de lucht zijn de drukgolven zichtbaar, zij verspreiden zich als de kringen in het water na het gooien van een steen.

Ons huis ligt op een heuvel en is daarom kwetsbaarder. Er lijkt geen einde te komen aan het geweld. De explosies komen dichterbij. Zouden ze door de oostenwind en de enorme stofwolken hun doel nog wel kunnen zien? De lucht wordt geel en het zand regent neer en bedekt de bladeren van bomen en struiken. In onze tuin ligt ook een metalen stang met een draaibare vin, die diende om de bom tijdens de val op scherp te zetten. Op vele plaatsen in Bilthoven en Den Dolder zijn enorme bomtrechters van 10 tot 15 meter diameter." Tot zover het relaas van de heer Kopperts.

Mevrouw Van Dam zag op die dag dat een parachutist uit een van de neerstortende vliegtuigen neerdaalde bij de Remia. Enige tijd later kwamen er twee Duitse soldaten naar villa Zonneheuvel waar Reinhard

zetelde. Zij voerden een Amerikaan mee, die zijn handen op zijn hoofd hield.

* De geallieerden waren blijkbaar nog niet tevreden over het resultaat, want op zondag 3 september kwamen er wederom ongeveer 300 Vliegende Forten boven Soesterberg. Het gedreun van de enorme hoeveelheid bommen was wederom gigantisch, maar dit keer waren er niet zoveel 'afzwaaiers' als op 15 augustus.

Volgens het verslag van Kopperts viel er een aantal bommen in de buurt van de Woudkapel, waar hij zich op dat moment vlak tegenover bevond. Hij hoorde een vreemd fluitend geluid en direct daarop een aantal enorme explosies. Het zand sloeg met geweld in zijn gezicht, alsof hij gezandstraald werd. De B-17 bleek zijn bommenlast (twaalf bommen) afgeworpen te hebben in een lijn tussen Woudkapel-Sweelincklaan 52, langs huizen aan de Mozartlaan en Beethovenlaan naar de Bachlaan. Er was weer grote schade aan ramen en daken, maar er vielen geen slachtoffers.

* Op 12 september 1944 vond er een luchtaanval plaats op een trein, die op dat moment ter hoogte van het Biltse Meertje reed. De Hawker Typhoons van de R.A.F. doken een aantal malen op de trein en schoten daarbij met hun boordkanonnen. Er werd schade aangebracht aan de trein, maar ook aan enkele huizen aan de Bilderdijklaan, grenzend aan de spoorlijn.

Engels jachtvliegtuig Hawker Typhoon in 1943

* Op 13 oktober omstreeks 14.15 uur dook een zestal jagers op de spoorlijn en het station. Zij wierpen twaalf bommen tussen het station en de onbewaakte

overweg. Er werd schade aangericht aan de rails en aan een opslagloods van de firma Van Ekdom.

* Twee dagen later, op zondag 15 oktober, werd hetzelfde doel aangevallen. Er was veel glasschade aan de huizen van de Talinglaan en de Pluvierenlaan.

Er vielen wederom twaalf bommen, dus waarschijnlijk waren er weer zes jagers.

* Op 2 november 1944 vielen de Typhoons weer in Bilthoven aan, waarbij het station en de spoorlijn de vermoedelijke doelen waren. Zij wierpen, zoals gebruikelijk bij jachtbommenwerpers, hun bommen in duikvlucht af en troffen inderdaad het station, doch de schade bleef beperkt tot de amper geraakte overkapping. Andere bommen vielen iets meer richting Utrecht op de spoorbaan. Bij het station werd Antoni G. van den Dungen, een medewerker van de Nederlandse Spoorwegen, door rondvliegende bomscherven dodelijk getroffen. Hij was 32 jaar. Die dag werden er mannen in de buurt opgepikt om de schade aan de spoorlijn onmiddellijk te herstellen.

* Een vreemde bominslag vond plaats op zaterdag 18 november, om 20.50 uur in de avond. De bom was ingeslagen op de Holle Bilt, juist voor de oprijlaan van de buitenplaats Houdringe. Uit de krater kwam een dikke waterstraal omhoog: de hoofdleiding van de watervoorziening was getroffen. Er was ernstige schade aangericht, zowel aan de tuinmanswoning als aan het kantoor met woning van Groenewegens boomkwekerij. Glasschade werd eveneens geconstateerd bij het politiebureau en bij hotel Nas.

* 26 November werden er om 14.30 uur vier bommen afgeworpen, gericht op een militaire trein die stilstond op de spoorlijn van Bilthoven naar Zeist. Drie projectielen waren direct bij de trein ontploft, het vierde kwam neer op de Vinkenlaan, tussen no. 31 (W. Prins) en 33 (pension Van Doorn) en veroorzaakte grote schade. Ook op de Julianalaan gingen er weer vele ruiten aan diggelen.

* Op 29 november 1944 vond er om 12.55 uur met negen vliegtuigen een bombardement plaats op Bilthoven, vermoedelijk gericht op de spoorlijn, doch het is ook mogelijk dat het bekende bunkercomplex van het LXXXVIII A.K. (Zonneheuvel, Bilderdijklaan) het doel was en dat men gewoon aan de verkeerde kant van de spoorlijn gemikt had. Het commando

van dat korps was daar op dat moment niet gevestigd doch was tijdelijk neergestreken in Houten, waar op die datum ook een bomaanval werd gemeld. Op het Emmaplein werden de panden 12 (Albert Heijn) en 14 (fotohandel W.C. van Dijk) zwaar getroffen, terwijl de overige panden 2 tot en met 10, en 16 tot en met 20 flinke schade opliepen.

Emmaplein na bombardement. Rechts Garage Witte, links daarvan de getroffen panden van Albert Heijn en fotohandel W.C. van Dijk

Aan de andere kant werden de panden 1 (De Bonte Koe) tot en met 11 (voorheen Brands) ook ernstig beschadigd, 7 en 9 zelfs zwaar omdat er ook aan de achterkant bommen waren gevallen. Op het Emmaplein vielen geen slachtoffers onder de bewoners. De families in de panden 12 en 14, die in de kelder waren gevlucht, kwamen met de schrik vrij, ondanks het feit dat er daar een voltreffer was gevallen. Wel werd J. van der Meyde van de Blauwkapelseweg 82 getroffen door een kogel uit een boordwapen. Hij werd overgebracht naar het noodhospitaal in de Julianaschool. Daarnaast werden er huizen getroffen in de Prins Bernhardlaan 12 (toen Prins Mauritslaan geheten). Mevrouw W. Oosting-Stooker vertelde dat ze met vader en moeder in de gang onder de trap stond toen er een bom insloeg in de garage tussen 12 en 14. Het huis stortte

grotendeels in, maar allen bleven ongedeerd dankzij het feit dat de trap bleef staan. Direct na de bomaanval kwamen de jachtbommenwerpers terug en sproeiden een regen van kogels over de hele buurt. Zij hoorde de projectielen links en rechts inslaan.

Ook aan de andere kant van de spoorlijn was het goed raak. Schade werd daar aangericht op de spoorbaan zelf en aan de panden Bilderdijklaan 74 (bakker Hoesch) en 78 (dr. D. de Lange). De laatste werd met verwondingen overgebracht naar het noodhospitaal aan de Julianalaan. Vele omringende woningen hadden grote schade aan ruiten en daken. Verdere vernielingen werden gemeld aan de Rembrandtlaan bij brandstoffenhandel Ekdome, bij houthandel Van der Ham en aan de panden op no. 8 en no. 10. Dit laatste pand was total loss.

- * De zwaarste aanval vond plaats op 29 december 1944. Deze werd uitgevoerd door de 146 Wing van de 2de Tactical Air Force, onder leiding van kolonel Dennis Gillam. Deze wing bestond uit Hawker Typhoons, die standaard met twee bommen van 250 kg. waren uitgerust en bovendien boordkanonnen en raketten aan boord hadden. Zij kwamen aanvliegen in duikvlucht vanuit het oosten en schoten hun eerste raketten af om 12.55 uur, gevolgd door een precisiebombardement. De volgende doelen werden bestookt:
  - * Bunkercomplex aan de Bilderdijklaan. De oostgevel van de grote villa waar generaal Schwalbe zetelde werd beschadigd. Een raket miste zijn doel net, schoof over de grond langs Soestdijkseweg 324 (tandarts Kuyman) zonder te exploderen, passeerde de weg en kwam in het huis van Quarles van Ufford op nummer 27 (nu 327) onder de tafel tot stilstand.
  - * Huize Phaedo (Ensa), Soestdijkseweg 2 kreeg een voltreffer en werd volledig verwoest. De 'Helferinnen' die daar gewoond hebben waren reeds enkele weken daarvoor vertrokken.
  - * Soestdijkseweg 21 (nu 321) tegenover de Bilderdijklaan, kreeg een voltreffer en werd volledig verwoest. De Duitsers die er in gezeten hadden waren reeds enkele weken daarvoor vertrokken.
  - * Rubenslaan 1, de Bremhorst, werd verwoest. Hier had generaal Reinhard gewoond, maar die was sinds 5 september al weg. Zijn opvolger, generaal Schwalbe, was in de Hasebroeklaan gaan wonen. Hier waren vijf slachtoffers te betreuen, namelijk mejuffrouw Hendrikse, die huismeesteres was voor baron Van Boetzelaer, de oorspronkelijke bewoner/eigenaar en vervolgens voor vier hoge officieren van de staf van Schwalbe.
  - * Jan Steenlaan. Het Nieuwe Lyceum werd door een voltreffer volledig verwoest. De verbindingdienst van de Luftwaffe en van de FLAK had de school al enige tijd verlaten. Het hotel-restaurant Heidepark werd weliswaar niet rechtstreeks door bommen getroffen, maar er viel een bom vlak voor de voorgevel, waardoor eigenlijk alleen de muren nog overeind bleven. De eigenaar Braun heeft ongeveer elf jaar moeten wachten tot de schaderegeling rond was.
  - * Soestdijkseweg. 'De Oase', tegenover De Schouw, was door bommen in brand geraakt en stond op dat moment leeg.

Het Nieuwe Lyceum na de aanval op 29 november 1944

Het resultaat was dus zeer mager, vermoedelijk omdat het bombardement enkele weken te laat plaats vond. Dit kwam onder andere doordat de inlichtingen van de spionagegroepen, althans de berichten die op microfoto's waren vastgelegd, meestal een week of acht onderweg waren eer ze bij de Engelse inlichtingendienst aankwamen. Er vielen ook twee bommen in de tuin van de familie Heybroek, Jan Steenlaan. K. Heybroek vertelde me dat enkele dagen later door de Duitsers mannen van de straat werden opgepakt om deze bommen op te graven. Toen de projectielen bloot waren gelegd, werd er een touwstrop om gelegd, waarna ze er met vereende krachten uitgetrokken werden en op een auto afgevoerd. Op die dag zijn er volgens andere bronnen ook bommen gevallen in het bos westelijk van de begraafplaats Den en Rust. Er waren daar op dat moment mannen uit Utrecht bezig met het omhakken van bomen om thuis de kachel te kunnen stoken. Er vielen enkele gewonden en een dode. A. Sophie kreeg opdracht om met een brancard op wielen achter zijn fiets gewonden op te halen. Deze werden naar het noodhospitaal op de Soestdijkseweg, hoek Kruislaan gebracht (de Viersprong, nu Soestdijkseweg 251 A). De commandant rapporteerde: "Weather over target was very good all day, but we had to wait until midday before visibility at base was good enough for us to take off for operations. After that the squadron was very busy. The first show was the outstanding C.D.3, Headquarters of 88th Corps at Bilthoven, near Utrecht. This was lead by Wing commander Wells and Group Captain Gillam (bijnaam: "Gillam Kill'm") with 35 aircrafts from 193, 197 and 257 squadron, attacking at 12.30 hours. The target consisted of 4 separate points including buildings and bunkers and each was destroyed or severely damaged, the whole target being entirely covered with smoke when the Photo Recce went in. In this attack, 56 R/P, 28 x 1,000 lb and 22x 500 lb bombs were dropped." Dit betekende dat er 56 raketten werden

gelanceerd en in totaal 18.000 kg bommen werden afgeworpen!

* Zaterdag 3 februari om 15.30 uur werden er twee bommen afgeworpen op het Jodendom. Vermoedelijk dus door één vliegtuig. De ene kwam neer bij Jodenkerkhof 14 en de andere een eind noordelijker achter het pand Bilderdijklaan 94. De schade was beperkt. Later kwam er een melding van een bominslag in het straatdek van de Tollenslaan. Net als op 18 november 1944 was de waterleidingbuis getroffen en spoot het water omhoog. Deze bominslag was in het spergebied, op slechts 15 meter afstand van het hoofdkwartier van het LXXXVIII A.K. Aan de andere zijde van de bunker heb ik ook bomscherven gevonden, zodat ik vermoed dat daar een tweede bom is ontploft.

* Woensdag 21 februari om 07.30 werden twee bommen afgeworpen in het bos noordelijk van de spoorlijn ter hoogte van de Pluvierenlaan. Er was alleen glasschade gemeld.

* Op 24 april 1945 ontstond er een zware uitslaande brand in een woonhuis aan de Gezichtslaan 1A in Bilthoven. De oorspronkelijke bewoners waren na Dolle Dinsdag uitgeweken naar Duitsland en het pand werd daarna bewoond door evacués uit Arnhem. Het vermoeden bestond dat de brand ontstaan was door een beschieting van een geallieerd vliegtuig, omdat men een vliegtuig had gehoord en lichte ontploffingen. De brandweer kon niet veel uitrichten. Men had geen benzine voor de trekker en had het motorspuitje met zijn allen van de remise bij het station naar de brand geduwd. De benzine voor de pomp was ook al snel opgebruikt, waardoor de villa, op de erker na geheel uitbrandde.

Voorwaar geen kleinigheid wat hier gebeurde. Resumerend zijn er negen vliegtuigen neergestort en ondergingen we veertien grotere of kleinere bombardementen. De beschietingen tellen we dan niet mee. ***